

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Бурда Степан Ярославович

УДК 342.922 (477)

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ УЧАСНИКІВ ВИБОРІВ І
РЕФЕРЕНДУМІВ В УКРАЇНІ**

Спеціальність: 12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Львів – 2010

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі адміністративного права і адміністративного процесу Львівського державного університету внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор
Бородін Іван Лук'янович,
Інститут повітряного і космічного
права та масових комунікацій
Національного авіаційного університету,
завідувач кафедри теорії та історії
держави і права (м. Київ)

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
Кузьменко Оксана Володимирівна,
Київський національний університет
внутрішніх справ, професор кафедри
адміністративного права і процесу

кандидат юридичних наук
Баб'як Андрій Васильович,
Львівський державний університет
внутрішніх справ, доцент кафедри
оперативно-розшукової діяльності

Захист відбудеться „ 16 ” вересня 2010 року о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.725.03 у Львівському державному університеті внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Львівського державного університету внутрішніх справ за адресою: 79007, м. Львів, вул. Городоцька, 26.

Автореферат розіслано „ 10 ” серпня 2010 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.Ю. Настасяк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. У комплексі прав і свобод громадян України, закріплених у Конституції України, особлива роль належить праву громадян брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Досвід проведення виборчих кампаній та референдумів, які відбувалися за роки незалежності України, висвітлив проблему необхідності підвищення правового захисту учасників виборчого процесу і референдумів. При цьому актуальними є питання щодо підвищення адміністративно-правового аспекту захисту не лише виборців, а й інших учасників виборчого процесу і референдумів.

До того ж, адміністративно-правовий захист учасників виборів і референдумів є правовим інститутом нового формату, тому найбільш точно відображає особливості становлення сучасної держави та реагує на тенденції її розвитку. Як свідчить досвід держав із розвинутою демократією, адміністративна відповідальність за порушення, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення, виконує функцію захисту, виступає гарантом об'єктивності та достовірності виборів. Враховуючи те, що тільки у виборчій компанії по виборах Президента України 2009–2010 рр. судами розглянуто 64 адміністративні справи щодо порушення виборчого законодавства, адміністративно-правовий захист учасників виборів і референдумів є одним з юридичних інститутів, що забезпечує дотримання законності.

Проблема полягає в тому, що на сьогодні адміністративно-правовий захист учасників виборів і референдумів у нашій державі є не досить ефективним. Актуальність зазначеного питання є більш очевидною, якщо врахувати необхідність дослідження адміністративно-правового статусу учасників виборів і референдумів в Україні, зокрема: поняття та класифікацію видів учасників виборів і референдумів в Україні; особливості адміністративно-правового захисту суб'єктів виборчого процесу; принципи адміністративно-правового захисту учасників виборів і референдумів в Україні; нормативно-правову базу щодо забезпечення адміністративно-правового захисту учасників виборів і референдумів.

Вимагають детального дослідження також адміністративно-правові засади захисту учасників виборів і референдумів в Україні, а саме: визначення адміністративного примусу як різновиду забезпечення захисту учасників виборів і референдумів в Україні; відмежування адміністративної відповідальності за порушення прав суб'єктів виборчого процесу; особливостей адміністративного провадження у справах щодо порушення прав учасників виборів і референдумів в нашій державі; взаємодії правоохоронних органів із виборчими комісіями при забезпеченні адміністративно-правового захисту учасників виборів та референдумів в Україні.

Актуальність теми дослідження пояснюється ще й тим, що одним із стратегічних завдань України є проведення правової реформи та впровадження комплексу системних перетворень щодо формування внутрішніх передумов

адаптації держави до ринкової економіки, з-поміж яких провідне місце займає наближення виборчого законодавства до міжнародних стандартів та засад загальноприйнятих для країн-членів Європейського Союзу. Крім цього, необхідність вдосконалення правового регулювання у сфері виборчого права загалом та адміністративно-правового захисту учасників виборів і референдумів зокрема зумовлена впровадженням демократичних засад, формуванням громадянського суспільства.

Загальним теоретичним аспектам забезпечення правового захисту громадян присвятили свої дослідження чимало відомих в Україні науковців, зокрема: В.Б. Авер'янов, М.В. Афанасьєва, І.Л. Бородін, Є.В. Додін, С.В. Кальченко, М.І. Козюбра, М.В. Ковалів, М.Й. Корнієнко, В.В. Кравченко, С.В. Лінецький, М.І. Мельник, О.М. Пасенюк, А.М. Ришелюк, П.М. Рабинович, О.І. Остапенко та інші. Ці питання відображені також і у працях багатьох російських вчених: Д.М. Бахраха, Н.О. Богданової, Ю.А. Дмитрієва, О.О. Лукашева, Л.Б. Тиунова, Ю.С. Рябова, В.Д. Сорокіна, Б.Ю. Тихонова, Ю.А. Тихомирова, та інших.

У період з 2000 по 2009 роки окремі аспекти проблеми адміністративно-правового захисту громадян були предметом дисертаційних досліджень таких науковців, як І.Л. Бородін, Д.М. Лук'янець, О.В. Негодченко, А.М. Авторгов, Н.О. Армаш, І.В. Бойко, І.О. Ієрусалімова, Л.В. Крупнова, І.О. Луговий, Е.О. Олефіренко, С.В. Шестаков, Н.В. Янюк, С.М. Тараненко, О.В. Пабат.

Щодо методології дослідження адміністративно-правового захисту учасників виборів і референдумів робота базується на працях українських і зарубіжних учених у галузі теорії держави та права, економіки, інформаційних технологій, правової статистики, зокрема – В.М. Глушкова, М.С. Кельмана, І.М. Ситара, С.С. Сливки.

Попри існування певного теоретичного доробку, комплексного дослідження адміністративно-правового захисту учасників виборів і референдумів на даний час в Україні немає.

Зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дослідження здійснювалося відповідно до Програми інтеграції України до Європейського Союзу, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2000 р. № 1072/2000 та Указу Президента України від 8 грудня 2000 р. № 1322/2000 „Про Концепцію підвищення правової культури учасників виборчого процесу та референдумів в Україні”, п. 1 Перспективного плану НД та ДКР Львівського державного університету внутрішніх справ на 2005–2010 рр. за пріоритетними напрямками наукових досліджень, які потребують першочергової розробки і впровадження в практичну діяльність органів внутрішніх справ, затвердженого на засіданні Вченої ради Львівського юридичного інституту МВС України від 26 серпня 2005 р., у контексті наукових досліджень за напрямками: „Організація та забезпечення профілактики правопорушень органами виконавчої влади” (Державний реєстраційний номер 0309U000448) та „Проблеми реформування правової системи України” (Державний реєстраційний номер 0109U007853).

Мета і завдання дослідження. Метою наукового пошуку є з'ясування теоретичного і практичного забезпечення адміністративно-правового захисту учасників виборів та референдумів в Україні.

Для досягнення поставленої мети необхідно було вирішити такі *завдання*:

- розкрити поняття адміністративно-правового статусу учасників виборів і референдумів в Україні;
- охарактеризувати зміст адміністративно-правового захисту учасників виборів і референдумів;
- обґрунтувати принцип законності в адміністративно-правовому захисті учасників виборів і референдумів;
- розглянути адміністративний примус як різновид захисту учасників виборів і референдумів в Україні;
- проаналізувати адміністративну відповідальність за порушення прав учасників виборів і референдумів;
- охарактеризувати провадження у справах щодо порушення прав учасників виборів і референдумів в Україні;
- визначити особливості взаємодії органів внутрішніх справ із виборчими комісіями щодо забезпечення адміністративно-правового захисту учасників виборів і референдумів;
- розробити пропозиції та рекомендації щодо адміністративно-правового захисту учасників виборів і референдумів в Україні.

Об'єктом дослідження є адміністративно-правові відносини, що виникають у процесі забезпечення захисту учасників виборів і референдумів в Україні.

Предметом дослідження є особливості та закономірності адміністративно-правового захисту учасників виборів і референдумів.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань застосовано загальнонаукові та спеціально-юридичні методи пізнання правових явищ. Їхнє застосування ґрунтується на комплексному підході, що дає змогу досліджувати проблеми крізь призму їхнього соціального змісту та юридичної форми. За допомогою історико-правового методу досліджено розвиток інституту суб'єктів виборчого права (підрозділ 1.1.); порівняльно-правового методу – здійснено порівняльну характеристику вітчизняної та зарубіжної нормативної бази, що регламентує захист учасників виборів і референдумів (підрозділ 1.2., 2.4.); статистичного методу – узагальнено відомості щодо впливу злочинності та правопорушень на стан захисту учасників виборів і референдумів (підрозділ 2.1., 2.3., 2.4.); системно-функціонального методу – розкрито теоретичні та практичні положення методології адміністративно-правового захисту учасників виборів і референдумів (підрозділ 1.2., 1.3); формально-юридичного методу – проаналізовано зміст нормативно-правових актів, які регламентують провадження у справах про порушення, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення (підрозділ 2.3.); соціологічного методу – проведено опитування працівників органів внутрішніх справ та членів виборчих комісій стосовно підвищення ефективності адміністративно-правового захисту учасників виборів і референдумів та напрямів удосконалення діяльності правоохоронних органів у зазначеній сфері (підрозділи 2.1, 2.4.); логіко-семантичного методу – внесено пропозиції щодо вдосконалення нормативної бази діяльності підрозділів МВС України (підрозділ 2.2., 2.4.). Застосування вказаних методів дозволило всебічно проаналізувати організаційні аспекти діяльності суб'єктів забезпечення

захисту учасників виборів і референдумів, систематизувати емпіричні дані та отримати власні теоретичні результати.

Науково-теоретичним підґрунтям дисертації стали розробки фахівців у галузі теорії держави і права, конституційного права, державного будівництва, адміністративного права, цивільного права, правової статистики, теорії управління тощо.

Нормативно-правовою основою роботи стали положення Конституції України, законів та інших нормативно-правових актів України, а також сучасне законодавство Болгарії, Білорусі, Польщі, Російської Федерації, Франції та інших країн, що регламентує питання захисту учасників виборів і референдумів.

Емпіричну базу дослідження становлять результати опитування 250 працівників органів внутрішніх справ, анкетування 125 членів виборчих комісій, а також статистично-довідкові матеріали практичної діяльності судів та МВС України стосовно статистики порушень, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є одним із перших системних досліджень, в якому комплексно з використанням сучасних методів пізнання, урахуванням новітніх досягнень правової науки досліджуються адміністративно-правові засади захисту учасників виборів і референдумів в Україні.

У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових теоретичних положень, обґрунтовано висновки, рекомендації та пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства, нормативно-правових актів МВС України, Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення.

Найсуттєвішими результатами дослідження, що зумовлюють його новизну і визначають внесок автора у розробку зазначеної проблематики, є такі положення і висновки:

уперше:

- проведено комплексне дослідження адміністративно-правового захисту учасників виборів і референдумів, забезпечення в умовах адаптації національного виборчого законодавства до вимог Європейського союзу;

- сформульовано поняття „провадження у справах про порушення, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення” як специфічного різновиду адміністративної діяльності, спрямованої на втілення організаційно-правових засобів забезпечення дотримання законодавства у виборчій сфері;

- розроблено проект Інструкції Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення про порядок оформлення матеріалів щодо порушення передбаченого законом порядку ведення передвиборної агітації, агітації під час підготовки і проведення референдуму;

удосконалено:

- регламентацію засад організації взаємодії органів внутрішніх справ із виборчими комісіями у сфері адміністративно-правового захисту учасників виборів і референдумів;

- нормативно-правову базу адміністративної діяльності суб'єктів виборчого процесу щодо адміністративної відповідальності та провадження у справах про адміністративні правопорушення, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення;

набули подальшого розвитку:

- теоретичні підходи щодо визначення поняття адміністративно-правового статусу учасників виборів і референдумів в Україні;

- зміст адміністративно-правового захисту учасників виборів і референдумів;

- обґрунтування принципу законності в адміністративно-правовому захисті учасників виборів і референдумів;

- адміністративно-правові аспекти – адміністративний примус як різновид захисту учасників виборів і референдумів в Україні;

- пропозиції щодо вдосконалення адміністративно-правового захисту учасників виборів і референдумів.

На підставі одержаних висновків запропоновано відповідні зміни та доповнення до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Закону України „Про виконавче провадження”, нормативно-правових актів Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Кабінету Міністрів України і Міністерства внутрішніх справ України щодо регулювання окремих питань захисту учасників виборів і референдумів. У дисертації аргументовано необхідність запропонованих змін і доповнень до нормативно-правових актів, а також подано зміст пропозицій.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що сформульовані та обґрунтовані в дисертації висновки і пропозиції становлять науково-теоретичний і практичний інтерес:

- у науково-дослідній сфері – для подальшої розробки актуальних проблем організації захисту учасників виборів і референдумів в Україні, визначення шляхів адаптації національної нормативної бази до вимог Європейського Союзу;

- у правотворчості – для вдосконалення нормативно-правового регулювання праввідносин у сфері забезпечення захисту учасників виборів і референдумів;

- у правозастосовній діяльності – для підвищення ефективності практичної діяльності органів внутрішніх справ та виборчих комісій;

- у навчальному процесі – під час проведення занять із навчальної дисципліни „Адміністративне право України” (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження від 19.05.2010 р.);

- у системі службової підготовки органів внутрішніх справ із питань практичної діяльності щодо забезпечення правопорядку під час виборної кампанії (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження від 10.05.2010 р.).

Особистий внесок здобувача. Сформульовані у дисертації положення, узагальнення, висновки, рекомендації, пропозиції обґрунтовані дисертантом на підставі особистих досліджень у результаті опрацювання та аналізу наукових, нормативних і статистичних джерел.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Основні положення роботи оприлюднені на наукових та науково-практичних конференціях:

„Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні” (м. Львів, 6 жовтня 2005 р.); „Механізм правового регулювання у правоохоронній та правозахисній діяльності в умовах формування громадянського суспільства” (м. Львів, 10 листопада 2006 р.); „Проблеми забезпечення конституційних прав громадянина в кримінальному судочинстві” (м. Львів, 26 жовтня 2007 року); „Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні” (м. Львів, 15 травня 2008 р.); „Право на приватність: тенденції і перспективи” (м. Львів, 14 листопада 2008 р.); на міжнародній науково-практичній конференції „Запобігання злочинам та адміністративним правопорушенням в умовах проведення фінальної частини чемпіонату Європи з футболу” (м. Львів, 20 листопада 2009 р.); на звітних науково-практичних конференціях факультету з підготовки слідчих Львівського державного університету внутрішніх справ (м. Львів, 20 лютого 2009 р.), (м. Львів, 26 лютого 2010 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертації знайшли відображення в 5 наукових статтях, які опубліковані у спеціальних виданнях, що визначені ВАК України як фахові з юридичних наук та в 6 збірниках тез науково-практичних конференцій.

Структура і обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів, які містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 223 сторінки, з яких 175 – основного тексту, 20 – список використаних джерел (217 найменувань), 28 сторінок додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дисертації, її актуальність, ступінь дослідження проблеми; визначено її зв'язок з державними науковими програмами, планами і темами, а також мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну; висвітлено теоретичну та емпіричну бази роботи, практичне значення одержаних результатів; подано відомості про їхню апробацію та впровадження.

Розділ 1 „Адміністративно-правовий статус учасників виборів і референдумів в Україні” складається з трьох підрозділів, у яких з'ясовано сутність правового статусу, зміст та законність адміністративно-правового захисту учасників виборів і референдумів.

У *підрозділі 1.1. „Поняття адміністративно-правового статусу учасників виборів і референдумів в Україні та їх види”* дається визначення поняття адміністративно-правового статусу учасників виборів і референдумів в Україні, його структура, зміст; визначається коло учасників виборчого процесу.

Під адміністративно-правовим статусом учасників виборів і референдумів розуміються всі основні сторони юридичного буття суб'єктів виборчого процесу і їхні взаємовідносини з державою. До елементів, які визначають і характеризують положення суб'єкта в суспільстві та державі віднесено: правові принципи адміністративно-правового статусу учасників виборів і референдумів, права учасників виборів і референдумів, обов'язки учасників виборів і референдумів, гарантії забезпечення адміністративно-правового статусу учасників виборів і

референдумів в Україні. Запропоновано поняття адміністративно-правового статусу учасників виборів та референдумів в Україні, як визначене нормами права політико-правове становище суб'єктів виборчого процесу, що охоплює права і обов'язки, правові принципи діяльності, юридичні гарантії їх реалізації.

У підрозділі 1.2. „Зміст адміністративно-правового захисту учасників виборів і референдумів в Україні” розкривається сутність змісту адміністративно-правового захисту учасників виборів і референдумів в Україні.

Забезпечення прав суб'єктів виборчого процесу полягає в наданні відповідному учаснику виборів ефективних адміністративно-правових засобів захисту у випадку їх порушення. При цьому захист прав учасників виборів і референдумів в Україні повинен діяти постійно, оскільки його відсутність може призвести до суспільно небезпечних наслідків, які можуть виявитися у масових обмеженнях та порушеннях прав і свобод, у занепаді загальнолюдських гуманістичних цінностей, у зростанні правового нігілізму, що зрештою призводить до порушення засад законності, рівності громадян перед законом.

До методів адміністративно-правового захисту учасників виборів і референдумів слід віднести: методи функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування, на які покладено обов'язок захисту прав суб'єктів виборчого процесу; методи, що забезпечують реалізацію правових цілей; методи, що забезпечують реалізацію правозахисних функцій.

У підрозділі 1.3. „Законність адміністративно-правового захисту учасників виборів і референдумів в Україні” розкрито сутність, структуру та практику реалізації принципів адміністративно-правового захисту суб'єктів виборів і референдумів в Україні.

До принципів правового статусу учасників виборів і референдумів необхідно віднести принципи: рівності, гласності, добровільності, законності.

На сьогоднішній день є необхідним змістовне вивчення практики реалізації принципу законності адміністративно-правового захисту учасників виборів і референдумів в Україні. Під принципом законності адміністративно-правового захисту учасників виборів і референдумів в Україні слід розуміти відправні засади, незаперечні засадничі вимоги, які лежать в основі формування норм права і ставляться до поведінки суб'єктів виборчого процесу. Це зумовлено: верховенством закону щодо всіх правових актів; єдністю розуміння, дії і застосування виборчих законів на всій території держави; неприпустимістю протиставлення законності і доцільності; невідворотністю відповідальності за порушення прав учасників виборів і референдумів в Україні.

Розділ 2 „Адміністративно-правові засади захисту учасників виборів і референдумів в Україні”, що складається з чотирьох підрозділів, присвячено характеристиці адміністративного примусу, аналізу адміністративної відповідальності та провадження у справах стосовно порушення прав учасників виборів і референдумів, взаємодії органів внутрішніх справ із виборчими комісіями щодо захисту учасників виборів і референдумів та шляхів їх удосконалення.

У підрозділі 2.1. „Адміністративний примус як різновид захисту учасників виборів і референдумів в Україні” зазначається, що невід'ємною складовою системи методів державного управління суспільством є метод примусу. З-поміж

усіх видів примусу високою мобільністю і здатністю адаптуватися до конкретних умов і потреб держави виділяється адміністративний примус.

Зазначено, що термін „адміністративний примус” не має визначення на законодавчому рівні. Вказано, що адміністративний примус як різновид захисту учасників виборів і референдумів в Україні – це логічна, структурно-цілісна система засобів впливу на суб’єктів виборчого процесу з метою забезпечення виконання покладених на них обов’язків та дотримання законності.

Запропоновано класифікацію заходів адміністративного примусу як різновиду захисту учасників виборів і референдумів щодо: адміністративного попередження; адміністративного припинення; відповідальності за порушення адміністративно-правових норм; запобіжні адміністративні заходи. Вказані заходи включають організаційно-правові, оперативно-розшукові, спеціальні і тактико-психологічні засоби профілактичного спрямування.

У підрозділі 2.2. „Адміністративна відповідальність за порушення прав учасників виборів і референдумів в Україні” зазначається, що адміністративна відповідальність є ефективним засобом дотримання законності та правопорядку як необхідних складових елементів правової, демократичної держави.

Запропоновано перелік ознак, що характеризують адміністративну відповідальність за порушення прав учасників виборів і референдумів, до яких необхідно віднести: є засобом охорони встановленого державою порядку; нормативно визначена і полягає в застосуванні санкцій правових норм; є наслідком винного антигромадського діяння; супроводжується державним і громадським осудом правопорушника та вчиненого ним діяння; нерозривно пов’язана з примусом та негативними для правопорушника наслідками (морального або матеріального характеру). Доцільно визначити місце юридичних осіб щодо порушень, які посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення. Це зумовлено тим, що у виборчій сфері відповідальність юридичних осіб посідає значно важливіше місце, ніж у випадках притягнення фізичних осіб до адміністративної відповідальності.

У підрозділі 2.3. „Проведення у справах щодо порушення прав учасників виборів і референдумів в Україні” наголошено, що провадження у справах щодо порушення прав учасників виборів і референдумів – це регламентована законодавчими нормами діяльність державних органів, яка безпосередньо спрямована на розгляд справ про адміністративні правопорушення у визначеній сфері правовідносин та застосування в необхідних випадках адміністративних стягнень, що зумовлено високою питомою вагою державного регулювання, участі держави у створенні належних умов для перебігу виборчого процесу.

Необхідно відмітити наявність притаманних провадженню у справах щодо порушення прав учасників виборів і референдумів ознак: спеціально визначене коло суб’єктів, які здійснюють провадження щодо порушення прав суб’єктів виборчого процесу; наявність відповідних стадій провадження; розрив у часі між матеріальними суспільними відносинами, що виникають із моменту вчинення адміністративного правопорушення, і адміністративними процесуальними відносинами, після того, як уповноважені на те органи отримують інформацію про вчинення правопорушення щодо народного волевиявлення.

Підрозділ 2.4. „Взаємодія органів внутрішніх справ із виборчими комісіями при здійсненні забезпечення адміністративно-правового захисту учасників виборів і референдумів в Україні” містить аналіз основних шляхів удосконалення організаційно-правових засад взаємодії органів виконавчої влади щодо підвищення ефективності захисту учасників виборчого процесу.

Зазначено, що взаємодія органів внутрішніх справ з виборчими комісіями є важливою частиною процесу демократизації суспільства, побудови правової держави, забезпечення законності. У сучасних умовах ефективна правоохоронна діяльність працівників органів внутрішніх справ щодо захисту прав суб'єктів виборчого процесу неможлива без усвідомлення сутності взаємодії із виборчими комісіями, яка полягає у створенні умов для реалізації прав і свобод громадян у сфері виборчого права.

В умовах реформування українського суспільства визнано доцільною організацію діяльності органів внутрішніх справ щодо захисту прав учасників виборів і референдумів на основі науково обґрунтованої системи взаємодії з виборчими комісіями, зорієнтованої на забезпечення інтересів громадян і держави та її реалізації.

ВИСНОВКИ

Спираючись на аналіз чинного законодавства України, теоретичного комплексного узагальнення наукових праць, дослідження адміністративно-правового захисту учасників виборів та референдумів в Україні сформульовано висновки і рекомендації, які за своїм змістом позитивно впливають на стан розв'язання проблеми, визначеної дисертаційним дослідженням та спрямовані на вдосконалення адміністративно-правового захисту суб'єктів виборчого процесу в нашій державі:

1. Виборчий процес є системою врегульованих Конституцією та законами України основних послідовних процесуальних стадій (етапів) організації та проведення виборів. Учасники виборів та референдумів – це відносно самостійні суб'єкти виборчого процесу із певними зобов'язаннями виборчо-правового характеру, що наділені правами та обов'язками стосовно участі, організації та проведення виборів. Діяльність суб'єктів виборчого процесу скерована на підтримку здійснення народного волевиявлення і встановленого порядку його забезпечення, а також носить виконавчо-розпорядчий, управлінський характер.

2. За своїм змістом захист учасників виборів та референдумів – це діяльність спеціально уповноважених на те органів і посадових осіб, спрямована на виконання низки зовнішніх і внутрішніх організаційних завдань і функцій, що повинні забезпечити всебічну охорону життя і здоров'я, честі і гідності, прав, свобод і законних інтересів учасників виборчого процесу. На сучасному етапі адміністративно-правове регулювання захисту учасників виборів та референдумів забезпечено системою норм, яка за предметною і цільовою ознаками поєднує різномірний правовий матеріал, пов'язаний із вчиненням органами виконавчої влади та місцевого самоврядування публічно-владних повноважень щодо

забезпечення здійснення народного волевиявлення та встановленого порядку його забезпечення; застосування конкретних форм і методів адміністративної діяльності; здійснення організаційних повноважень щодо практичного виконання завдань реалізації конституційних прав учасників виборів та референдумів.

3. Обґрунтовано, що під законністю адміністративно-правового захисту учасників виборів і референдумів в Україні слід розуміти конституційні засади, забезпечені правовими гарантіями, які лежать в основі формування норм права і ставляться до поведінки суб'єктів виборчого процесу. Гарантії адміністративно-правового захисту учасників виборів і референдумів – це комплекс взаємопов'язаних та взаємозумовлених, нормативно-закріплених засобів, способів та умов, які створюються для задоволення публічних інтересів суспільства щодо управління державними справами, формування органів державної влади та місцевого самоврядування загалом, охорони, захисту прав і свобод людини та громадянина у сфері виборчого права зокрема.

4. Розглянувши адміністративний примус як різновид захисту учасників виборів і референдумів в Україні, доцільно зазначити, що це логічна, структурно-цілісна система засобів впливу, що має профілактичне спрямування, на суб'єктів виборчого процесу з метою дотримання законності та забезпечення виконання покладених на них обов'язків. Метою адміністративного примусу щодо учасників виборів і референдумів є захист інтересів громадянина, держави й суспільства та створення умов для реалізації учасниками виборів і референдумів повноважень, прав та обов'язків, наданих Конституцією і законодавством України.

5. Адміністративна відповідальність за порушення, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення є своєрідним інструментом для дослідження проблем дотримання конституційних прав та свобод людини, утвердження дієвих механізмів забезпечення верховенства права та громадського контролю за діяльністю законодавчої та виконавчої гілок влади, що забезпечує загальну стратегію досліджень у різних галузях права, визначену єдиними організаційними підходами. Нерозв'язаність деяких проблем адміністративної відповідальності за правопорушення, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення, тягне за собою нагромадження проблем у сферах діяльності суб'єктів виборчого процесу, органів внутрішніх справ.

6. Охарактеризовано, що специфіку провадження у справах про адміністративні правопорушення, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення, визначають багато чинників й умов: бланкетний характер норм про адміністративні правопорушення; особливості інформаційних і фінансових правовідносин; латентний характер правопорушень в сфері телекомунікацій; наявність різного роду порушень законодавства (порушень того або іншого виду регуляторних норм, правопорушень із адміністративною санкцією в сфері банківського, бюджетного, валютного, податкового регулювання, законодавства з фінансових питань). У комплексі завдань, від реалізації яких залежить підвищення ефективності контролю за дотриманням виборчого законодавства, важливе значення має завершення

провадження у справах про адміністративні правопорушення, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення. Тому доцільно передбачити у законодавстві можливості конфіскації агітаційних друкованих матеріалів, які не відповідають вимогам виборчого законодавства.

7. Визначено, що необхідність регламентації взаємодії органів внутрішніх справ та виборчих комісій зумовлена організацією діяльності міліції та складністю завдань, які стоять перед ними в період виборної кампанії. Від правильної організації взаємодії на місцях значною мірою залежить ефективність роботи щодо забезпечення захисту прав учасників виборів та референдумів в Україні. Назріла гостра необхідність у підготовці та прийнятті єдиного відомчого нормативного акту щодо організації взаємодії між органами внутрішніх справ та виборчими комісіями різних рівнів. У зазначеному нормативному акті мають знайти своє відображення принципи, характер, способи та методи взаємодії, етапи, права та обов'язки суб'єктів.

8. Розроблені пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення адміністративно-правового захисту учасників виборів і референдумів в Україні:

8.1. До Кодексу України про адміністративні правопорушення – „Невиконання приписів і постанов посадових осіб органів державного пожежного нагляду” щодо повноважень органів по протипожежній профілактиці;

а) до ст. 255 щодо повноважень органів внутрішніх справ у сфері захисту учасників виборів та референдумів;

б) до ст. 259 щодо давання особи, яка вчинила правопорушення, що посягає на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення;

в) до ст. 268 щодо обов'язкової присутності особи при розгляді адміністративної справи за матеріалами порушення що посягає на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення;

г) до ст.ст. 24, 29, 212–9 щодо конфіскації друкованих матеріалів передвиборної агітації;

д) до ст. 262 щодо адміністративного затримання;

ж) до ст. 277 щодо термінів розгляду адміністративних справ;

з) до ст. 25 Закону України від 21 квітня 1999 р. № 606–XIV „Про виконавче провадження” щодо термінів виконавчого провадження;

и) до п. 3.2 Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України щодо обліку адміністративних справ;

к) до п. 7 Інструкції з організації функціонування Інтегрованої інформаційно-пошукової системи органів внутрішніх справ України щодо обліку правопорушників;

л) до глави 12 Статистичної звітності МВС України щодо обліку правопорушень, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення.

9. За результатами дисертаційного дослідження підготовано проект Інструкції Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення про порядок оформлення матеріалів щодо порушення передбаченого законом порядку ведення передвиборної агітації, агітації під час підготовки і проведення референдуму з

використанням електронних (аудіовізуальних) засобів масової інформації або надання переваги в інформаційних телерадіопередачах будь-якому кандидату, політичній партії (блоку), їх передвиборним програмам, власниками, посадовими чи службовими особами, творчими працівниками засобів масової інформації.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Бурда С.Я. Роль правоохоронних органів у забезпеченні адміністративно-правового захисту суб'єктів виборчого процесу / С.Я. Бурда // *Вибори та демократія*. – 2008. – № 4 (18). – С. 23–28.

2. Бурда С.Я. Проблеми адміністративної відповідальності за порушення виборчих прав громадян / С.Я. Бурда // *Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 43*. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – 2009. – С. 263–269.

3. Бурда С.Я. Адміністративний примус в реалізації захисту прав суб'єктів виборчого процесу / С.Я. Бурда // *Науково-аналітичний журнал Митна справа*, № 6(66). – 2009, частина 2. – С. 174–179.

4. Бурда С.Я. Статус учасників виборів в Україні: адміністративно-правовий аспект / С.Я. Бурда // *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби (Економіка, право)*, № 4(47). – 2009. – С. 239–246.

5. Бурда С.Я. Адміністративно-правова характеристика статусу суб'єктів виборчого процесу / С.Я. Бурда // *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. Збірник наукових праць / Головний редактор В.Л. Ортинський*. – Л.: ЛьвДУВС, 2009. – Вип. 4. – С. 111–118.

6. Бурда С.Я. Роль жінок як суб'єктів виборчого процесу у державному управлінні та місцевому самоврядуванні / С.Я. Бурда // *Матеріали Міжвузівської наукової конференції „Наука і Вища освіта” (20 травня 2004 року)*. – Гуманітарний університет „ЗІДМУ”, 2004. – С. 17.

7. Бурда С.Я. Проблеми захисту прав і свобод громадян в Україні: гендерний аспект / С.Я. Бурда // *Матеріали Науково-практичної конференції факультету з підготовки слідчих „Проблеми забезпечення конституційних прав громадянина в кримінальному судочинстві” (26 жовтня 2007 року)*. – Л.: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2007. – С. 12–15.

8. Бурда С.Я. Адміністративно-правове забезпечення захисту учасників виборів при проведенні передвиборчої агітації / С.Я. Бурда // *Матеріали Всеукраїнської наукової конференції ад'юнктів, аспірантів та здобувачів „Проблеми правової реформи та розбудови громадянського суспільства в Україні” (26 вересня 2008 року)*. – Л.: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2008. – С. 7–11.

9. Бурда С.Я. Проблеми реалізації прав суб'єктів виборчого процесу: приватний та публічний аспекти / С.Я. Бурда // *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції „Право на приватність: тенденції і перспективи” (14 листопада 2008 р.)*. – Л.: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2008. – С. 30–31.

10. Бурда С.Я. Статус суб'єктів виборчого процесу: адміністративно-правовий аспект / С.Я. Бурда // Матеріали Звітної наукової конференції факультету з підготовки слідчих (20 лютого 2009 року). – Л.: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2009. – С. 123–127.

11. Бурда С.Я. Адміністративний примус в системі мір захисту прав людини під час проведення масових заходів / С.Я. Бурда // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції „Запобігання злочинам та адміністративним правопорушенням в умовах проведення фінальної частини чемпіонату Європи з футболу” (20 листопада 2009 року). – Л.: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2009. – С. 57–60.

АНОТАЦІЯ

Бурда С.Я. Адміністративно-правовий захист учасників виборів і референдумів в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Львівський державний університет внутрішніх справ, Львів, 2010.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню адміністративно-правового захисту учасників виборів і референдумів в Україні.

Розглянуто адміністративно-правовий статус та адміністративно-правові засади захисту учасників виборів і референдумів в Україні.

В результаті проведеного дослідження сформульовано низку висновків, положень, пропозицій, які є важливими для обґрунтування та застосування адміністративно-правових заходів, спрямованих на забезпечення захисту прав учасників виборів і референдумів в Україні та проведення профілактики з метою запобігання даного виду правопорушень.

Ключові слова: адміністративно-правовий захист, учасники виборів і референдумів в Україні, виборчий процес, адміністративна відповідальність, адміністративне правопорушення, провадження, законність, взаємодія, права громадян, правовий статус.

АННОТАЦИЯ

Бурда С.Я. Административно-правовая защита участников выборов и референдумов в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право; информационное право. – Львовский государственный университет внутренних дел, Львов, 2010.

Диссертация посвящена комплексному исследованию административно-правовой защиты участников выборов и референдумов в Украине. В работе применен системный подход к исследованию форм и методов правового регулирования защиты участников выборов и референдумов в Украине.

Исследован административно-правовой статус участников выборов и референдумов в Украине, предложена классификация и определены виды участников избирательного процесса. Проанализированы принципы административно-правовой защиты участников выборов и референдумов в Украине.

На современном этапе развития государства административно-правовое регулирование защиты участников выборов и референдумов в Украине обеспечено системой норм, которые по предмету и целевым признакам объединяют разнородный правовой материал, регламентирующий осуществление органами исполнительной власти и местного самоуправления публично-властных полномочий в указанной сфере. Административно-правовая защита участников выборов и референдумов в Украине – это система организационно-правовых, специальных и тактико-психологических мер органов государственного управления по организации и практическому выполнению задач обеспечения прав и законных интересов граждан, субъектов избирательного процесса.

Административно-правовая защита участников выборов и референдумов определена принципами, которые очерчивают круг общественных отношений которые, возникают в процессе деятельности субъектов избирательного процесса и соответствующий механизм реализации. Субъекты административно-правовой защиты участников выборов и референдумов в Украине объединены единым предметом правового регулирования – общественными отношениями, что возникают в процессе деятельности органов исполнительной власти, которые реализуют свои полномочия в избирательной сфере. Под формой административно-правовой защиты участников избирательного процесса следует понимать действия органов исполнительной власти, исполнительно-распорядительных органов местного самоуправления и их должностных лиц по изданию административно-правовых актов, а также другие действия, которые влекут за собой административно-правовые последствия, отражающие функции и методы административно-правового обеспечения защиты прав участников выборов и референдумов.

Метод административно-правового обеспечения защиты участников выборов и референдумов определяется в наиболее общем значении как способ влияния субъектов избирательного права на деятельность органов, должностных лиц, граждан с целью координации деятельности в системе административно-правовых мер в указанной сфере общественных отношений.

Обеспечение защиты участников выборов и референдумов рассматривается как комплексная проблема, успешное решение которой может быть обеспечено лишь при условии полного и наиболее эффективного использования административного принуждения.

Повышение эффективности деятельности, направленной на защиту участников выборов и референдумов, возможно при эффективном использовании административной ответственности за нарушения народного волеизъявления и порядка его обеспечения. Анализируются правовое регулирование, полномочия органов по применению мер административной ответственности. Осуществлено исследование особенностей производства по делам о нарушении прав участников выборов и референдумов в Украине. Формулируются предложения и

рекомендации, направленные на усовершенствование законодательства в указанной сфере государственного управления, ведомственных нормативных актов органов внутренних дел. Также разработаны рекомендации относительно совершенствования административно-юрисдикционной деятельности, направленной на обеспечение комплексности профилактического воздействия.

Повышению эффективности деятельности по защите участников выборов и референдумов может служить улучшение взаимодействия органов внутренних дел с избирательными комиссиями. Обобщение теоретических подходов к усовершенствованию взаимодействия органов внутренних дел и избирательных комиссий в сфере обеспечения защиты участников избирательного процесса дают возможность выделить основную проблему, которая лежит в плоскости компетенции органов, как целостных систем административной деятельности, в направлении готовности их к изменениям обстановки и приоритетов в указанной сфере.

Сформулированы предложения и рекомендации, направленные на усовершенствование административно-правовой защиты участников выборов и референдумов в Украине.

Ключевые слова: административно-правовая защита, участники выборов и референдумов в Украине, избирательный процесс, административная ответственность, административное правонарушение, производство, законность, взаимодействие, права граждан, правовой статус.

ANNOTATION

Burda S.Y. Legal administrative protection of the participants of elections and referendums in Ukraine. – Manuscript.

Thesis for acquiring a scientific degree of candidate of legal sciences in speciality 12.00.07 – administrative law and process; financial law; law of information. – Lviv State University of Internal Affairs, Lviv, 2010.

The dissertation is devoted to administrative and legal protection of participants of the elections and referendums in Ukraine.

Thesis deals with analysis of administrative and legal status and administrative and legal framework for protecting the participants of elections and referendums in Ukraine.

As far as results of the research are concerned a number of conclusions, regulations, proposals that are important to the study and application of administrative and legal measures to protect the rights of elections and referendums in Ukraine and for prophylaxis to prevent this type of crime have been put forward.

Key words: legal administrative protection, participants of elections and referendums in Ukraine, electoral process, administrative responsibility, administrative offence, realization, legality, cooperation, rights for citizens, legal status.